

10. Кириченко М. О. Наукові засади та функції компетентного менеджменту у загальноосвітньому навчальному закладі : монографія / М. О. Кириченко, В. І. Маслов. — Луцьк : ВІППО, 2015. — 188 с.
11. Киричук В. О. Проектування та психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованості : монографія / В. О. Киричук. — Київ, 2014. — 273 с.
12. Культура цільового управління в національній системі освіти: гуманістичний контекст : кол. монографія / О. Л. Ануфрієва, Г. А. Дмитренко, М. О. Кириченко [та ін.] ; за заг. ред. Г. А. Дмитренка, В. В. Олійника. — Луцьк : Вежа-Друк, 2017. — 412 с.
13. Любченко Н. В. Управління науково-методичною діяльністю закладів післядипломної педагогічної освіти: координаційний аспект : наук.-метод. посіб. / Н. В. Любченко ; за ред. С. Р. Чернишової ; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». — Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2013. — 256 с.
14. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. — Львів, 2016. — 34 с.
15. Нова українська школа: стратегії діяльності освітян Полтавської області та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського / уклад. В. В. Зелюк, С. Ф. Клепка, І. О. Кіптілий. — Полтава : ПОІППО, 2017. — 188 с.
16. Олійник В. В. Відкрита післядипломна педагогічна освіта і дистанційне навчання в запитаннях і відповідях / В. В. Олійник ; НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». — Київ : А. С. К., 2013. — 312 с.
17. Педагогічна майстерність: виклики XXI століття : портфоліо кафедри пед. майстерності / [упор. : В. В. Зелюк, Н. І. Білик, Т. А. Устименко] ; Полтав. обл. ін-т післядипл. пед. освіти ім. М. В. Остроградського. — Полтава : АСМІ, 2013. — 468 с.
18. Педагогічні системи, технології. Досвід. Практика : довідник: у 2 ч. / за ред. П. І. Матвієнка, С. Ф. Клепка, Н. І. Білик. — 2-ге вид., перероб. і допов. — Полтава : ПОІППО, 2007. — Ч. 1. А–М. — 220 с.
19. Педагогічні системи, технології. Досвід. Практика : довідник: у 2 ч. / за ред. П. І. Матвієнка, С. Ф. Клепка, Н. І. Білик. — 2-ге вид., допов. — Полтава : ПОІППО, 2007. — Ч. 2. Н–Я. — 224 с.
20. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. — Дата звернення: 25.12.2017. — Назва з екрана.
21. Проектування регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників: система управління якістю в ПОІППО : зб. матеріалів СУЯ відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001-2001. — Полтава : ПОІППО, 2010. — 302 с.
22. Рекомендація 2006/962 Європейського парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_975. — Дата звернення: 25.12.2017. — Назва з екрана.
23. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти : модульн. посіб. / авт.-упоряд. : П. І. Матвієнко, Н. І. Білик, О. О. Новак. — 2-ге вид., доп. — Полтава : Довкілля-К, 2006. — 292 с.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

В. Берек

Освіта впродовж життя, яка прийнята за стратегічну в усіх цивілізованих країнах світу, реалізується завдяки забезпеченню наступності змісту та координації навчальної діяльності на різних ступенях освіти, формуванню потреби і здатності особистості до самонавчання і саморозвитку, оптимізації системи перепідготовки педагогічних працівників та підвищення їхньої кваліфікації, створенню інтегрованих навчальних планів і програм, розвитку та запровадженню дистанційної освіти тощо [3, с. 38]. Особливе значення в системі післядипломної освіти педагогів має цілеспрямована підготовка їх до роботи з обдарованими дітьми й обдарованою учнівською молоддю.

Питання обдарованості, що тривалий час знаходиться у центрі уваги науковців, потребує якісно нового підходу до освіти на основі інтеграції зусиль учених, педагогів, громадськості. Проблеми спадковості таланту, її закони і наслідки досліджував Ф. Гальтон; особливості навчання і виховання обдарованих учнів стали предметом вивчення О. Логінової; технологію поетапної підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями розробили Н. Поліхун, О. Антонова; педагогічні умови професійної підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями вивчали О. Хлівна, Ю. Клименюк, І. Любовецька, М. Шемуда; проблеми виявлення і розвитку обдарованості досліджували О. Кульчицька, О. Музика; психологічні особливості роботи вчителя з обдарованими учнями виокремила О. Нікольська.

Мета нашої статті — здійснити аналіз підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми в умовах регіональної системи післядипломної педагогічної освіти, визначити форми і методи для підвищення їхньої кваліфікації у курсовий та міжкурсний періоди.

Нова українська школа покликана забезпечити всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарувань, талантів. В Україні ухвалено ряд законів і програм (зокрема, Закон України «Про освіту», Указ Президента України «Про підтримку обдарованих дітей», концепцію «Нова українська школа», Програму розвитку обдарованих дітей і молоді тощо), спрямованих на формування цілісної, саморегульованої системи щодо виявлення і підтримки обдарованої молоді, розвитку та реалізації її здібностей, стимулювання творчої роботи учнів, активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Нові завдання актуалізують проблему підготовки вчителя до такої діяльності, оскільки саме педагогу відводиться провідна роль у реалізації окреслених перетворень. Концепція нової української школи головним завданням реформування загальної середньої освіти, провідним принципом державної освітньої політики передбачає підготовку педагогічних працівників, створення умов для формування освіченої, творчої особистості вчителя, його професійної самореалізації, реалізації природних задатків і можливостей в освітньому процесі [5].

Питання готовності вчителя до роботи з обдарованими дітьми має свою специфіку, адже саме вчитель повинен помітити здібності, розвинути обдарування учнів у процесі своєї діяльності. Крім того, якщо вчителі й визнають необхідність спеціально організованої роботи з обдарованими дітьми, що зазвичай їхня увага зосереджується на академічній обдарованості учнів (зокрема, переможців предметних олімпіад, учасників МАН тощо). Робота ж з розвитку інших видів обдарованості відбувається епізодично.

Нам близька позиція американських учених-педагогів, які розглядають обдаровану дитину як суб'єкт спеціальної педагогіки. Учитель обдарованих дітей повинен володіти спеціальними знаннями і вміннями,

особливими, професійно значущими якостями і професійно-особистісною позицією. Водночас спеціальні дослідження та практика доводять, що в роботі з обдарованими учнями все відчутніше проявляються недоліки професійної підготовки педагога до здійснення відповідної діяльності, недостатній рівень психологічних знань про природу та суть обдарованості, незнання вікових особливостей обдарованих учнів, неготовність до навчання і виховання обдарованої особистості [6].

Саме тому одним із провідних завдань підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти є формування їхньої професійної компетентності, важливою складовою якої визнається вміння вчителя здійснювати навчальну та виховну роботу з обдарованими дітьми. З цією метою обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти та працівниками методичних служб Хмельницької області здійснюється різнопланова діяльність щодо підготовки вчителів до роботи з обдарованими дітьми, підтримки і розвитку їхньої обдарованості.

Проводиться система методичних заходів для працівників методичних служб, спеціалістів відділів/управлінь освіти, керівників навчальних закладів, педагогів. У роботі з учителями увага акцентується на відпрацюванні методик пошуку, відбору та стимулювання розвитку обдарованості учнів, організації та проведенні різних інтелектуальних змагань, методиці виконання завдань підвищеної складності. У роботі з методистами та управлінцями увага акцентується на формуванні готовності вчителів до роботи з обдарованими учнями. Досвід роботи з цього напрямку презентується на конференціях, висвітлюється на сайті ХОППО olimp.hoipro.km.ua, створеному для підтримки обдарованості, а також на шпальтах періодичних видань, зокрема, обласної освітянської газети «Майбуття» та журналу «Педагогічний вісник».

На сьогодні актуальними в організації професійної підготовки педагога є такі зміни:

- забезпечення варіативності навчання (вибір різних освітніх та професійних програм, спеціалізацій), сприяння більш повній реалізації творчого потенціалу особистості;
- диференціація та персоніфікація змісту післядипломної освіти педагога відповідно до його чітко визначеної індивідуальної освітньої траєкторії, що знаходить своє відображення у багатоваріантних навчальних планах та програмах курсів, спецкурсів, факультативів тощо;
- технологізація освітнього процесу;
- запровадження нових методів, форм, засобів та технологій навчання в системі післядипломної педагогічної освіти [1; 2].

Велике значення надається підготовці освітян до виконання багатоаспектних функцій, серед яких пріоритетними є культуротворча, інформаційна, дослідницька, експертна, увага концентрується на тому, щоб, підвищуючи рівень фундаментальності знань кожного педагога, забезпечити гармонізацію культурологічних, науково-предметних, світоглядно-методологічних, дидактичних, психологічних знань, що дасть йому змогу повніше реалізувати гуманітарну, культуротворчу, менеджерську функції (зокрема в роботі з обдарованими дітьми), виробити професійні цінності, оволодіти сучасним інструментарієм забезпечення якості освіти [4, с. 437].

Загалом, підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до роботи з обдарованими дітьми передбачає такі аспекти:

- формування професійно-особистісної позиції педагогів: враховуючи психологічні, дидактичні інші особливості навчання і розвитку обдаро-

ваних дітей, основною вимогою готовності вчителя для роботи з ними є зміна педагогічної свідомості, а саме: стереотипів сприйняття (учня, освітнього процесу і самого себе), спілкування і поведінки (способів взаємодії) і, як підсумок, методів навчання та виховання, адже діти з ознаками обдарованості можуть створювати своєю поведінкою нестандартні ситуації, для розв'язання яких раніше сформовані стереотипи вчителя не тільки не підходять, а навіть можуть бути шкідливими як для учнів, так і для вчителя;

- комплексний характер освіти педагога (психолого-педагогічний і професійно-особистісний);
- створення системи консультування та тренінгів, адже, як свідчить практика, саме завдяки цій формі вчителю легше усвідомити власні особистісні проблеми, які заважають йому в роботі; така форма є ефективною для формування навиків самопізнання, самоконтролю, потреби в саморозвитку;
- створення психолого-педагогічних умов (системи факультативів, спецкурсів, творчих майстерень, майстер-класів тощо) для розвитку професійної майстерності;
- демократизація і гуманізація всіх освітніх процедур, створення творчої і вільної атмосфери учіння;
- професійна, постпрофесійна підготовка та професійний досвід педагогів;
- рівень отриманої раніше спеціальної підготовки для роботи з обдарованими дітьми (вміння їх виявляти, навчати, розвивати, виховувати, участь у спеціальних тренінгових заняттях з розвитку здібностей, навиків педагогічної взаємодії тощо);
- специфіка освітньої інфраструктури: характерні особливості умов, тих чи інших компонентів освітньої системи, важливих для навчання і розвитку обдарованих дітей (необхідних навчально-методичних матеріалів, музеїв, концертних залів, бібліотек, театрів, а також спеціалістів, наприклад, психологів, педагогів додаткової освіти тощо).

Основними якісними характеристиками готовності педагога до роботи з обдарованими дітьми науковці називають гуманістичну спрямованість особистості, активну професійно-особистісну позицію, лідерство, високий рівень соціальної та пізнавальної активності, професійну мотивацію, емпатію, рефлексію; внутрішній локус контролю; інтерес до проблем обдарованих дітей; знання теоретичних, методологічних, методичних основ роботи з обдарованими дітьми; адекватне самооцінювання; потребу в самовдосконаленні; здорові амбіції; бажання вивести своїх учнів у число кращих [8].

Незважаючи на зовнішню схожість підходів до вирішення проблеми підготовки вчителів до роботи з обдарованими школярами, існують різні напрями та підходи в цій галузі професійної освіти. Найціннішим з них є практико-орієнтований підхід, який відображає пріоритети в роботі з обдарованими дітьми та передбачає набуття педагогами знань, умінь і навичок розвитку в обдарованих школярів здібностей до теоретико-пізнавальної, практико-перетворювальної й управлінської діяльності, а також форм і методів організації цієї діяльності, зокрема, розроблення спеціальних програм роботи з обдарованими дітьми й їхніми батьками.

У процесі курсової та міжкурсової діяльності педагоги оволодівають специфікою роботи з навчання і виховання обдарованих дітей, яка полягає в необхідності діагностувати прояви обдарованості, зокрема приховану її форму, створювати умови для отримання ними досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності, забезпечувати єдність та гармонію формування у них ключових компетенцій; використовувати сучасні підходи для розроблення змісту навчальних програм, інноваційні технології

та методи навчання і виховання з урахуванням прояву обдарованості кожного учня; ефективно використовувати традиційні й інноваційні форми навчання [9].

Невід'ємною частиною змістового та методичного забезпечення підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми на курсах підвищення кваліфікації є спецкурс «Робота з обдарованими школярами», який передбачає ознайомлення вчителів з вимогами до змісту їхньої підготовки для роботи з обдарованими дітьми, вивчення теоретичних основ проблем обдарованості й обдарованих дітей, вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи з такими дітьми й їхніми батьками, навчання способів діагностики обдарованості дітей різних вікових груп, сучасних форм і методів навчальної й позакласної роботи з обдарованими школярами.

Виробленню необхідних для роботи з обдарованими школярами професійно значущих особистісних якостей учителів сприяє процес підготовки, заснований на рефлексивно-інтерактивному підході до навчання з використанням активних форм та методів – тренінгів, ділових, організаційно-діяльницьких ігор, індивідуальних програм саморозвитку, дослідницької роботи тощо, який передбачає подальше активне обговорення одержуваних за допомогою цих методів результатів у процесі дискусій, групових обговорень та індивідуальних консультацій. Участь у названих формах освітньої взаємодії дає змогу вчителям виробити вміння самостійно використовувати їх у подальшій роботі з обдарованими дітьми.

Істотне значення для ефективної підготовки вчителів до роботи з обдарованими дітьми має дотримання таких організаційно-педагогічних умов, як забезпечення продуктивної взаємодії з обдарованими учнями, розвиток їхніх творчих здібностей; здійснення самоосвітньої та розвивальної роботи слухачів з урахуванням вихідного і необхідного рівнів їхньої підготовленості до роботи з обдарованими дітьми; спрямованість педагогічної практики на розв'язання цієї проблеми; широке використання відповідних методів і прийомів розвитку індивідуальної та колективної творчості тощо.

Як уже зазначалося вище, працівники системи післядипломної педагогічної освіти Хмельницької області не тільки готують учителів до роботи з обдарованими дітьми, а й забезпечують підтримку і розвиток їхньої обдарованості.

Фахові методисти ОПППО готують завдання й організують проведення обласного етапу III Всеукраїнських учнівських олімпіад з на-

вчальних предметів. У 2015/2016 навчальному році в III Всеукраїнських учнівських олімпіадах брали участь 1518 учнів області, 684 з яких стали переможцями, що становить 45% загальної кількості учасників. Традиційно і прогнозовано найбільша кількість переможців – це учні закладів освіти для обдарованих дітей, зокрема, гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів.

Для підготовки учасників до IV Всеукраїнських учнівських олімпіад працівниками ОПППО проводяться навчально-тренувальні збори з використанням наукової бази Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Хмельницького національного університету, що дає гарні результати. Наприклад: із 50 учасників, які у 2015/2016 навчальному році брали участь від Хмельницької області, 24 здобули дипломи II і III ступенів. Команда з інформаційних технологій (6 учасників) привезла 6 призів, результативними були біологи, інформатики, економісти і знавці української мови та літератури (по 2 дипломи). Найкращий результат за підсумками цього етапу змагань показав учень Хмельницького НВК № 10, який став переможцем IV Всеукраїнської олімпіади з інформаційних технологій, удостоєний стипендії Президента України.

Всеукраїнські турніри юних біологів, винахідників та раціоналізаторів (навчальний предмет – фізика), географів, економістів, журналістів (навчальні предмети – українська мова і література), інформатиків, істориків, математиків, правознавців, фізиків, хіміків щороку проводяться серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Важливу роль у підготовці команд-учасниць цього виду інтелектуальних змагань відіграє робота педагогічних працівників ОПППО. Зокрема, у 2016/2017 навчальному році запроваджуються обласні етапи учнівських турнірів: турнір юних інформатиків, хіміків.

Позитивні результати дають нові форми роботи з обдарованими школярами, які навчаються в закладах, віддалених від наукових центрів. Це, зокрема, інтернет-олімпіади з програмування та математики, дистанційний обласний факультатив з програмування для учнів 7–9 класів, а також обласна школа олімпійського резерву з навчальних предметів.

Отже, розвиток обдарованих дітей може бути успішним лише за умови науково обгрунтованої та на високому рівні методично і технологічно забезпеченої готовності педагогів до вирішення всього комплексу питань, пов'язаних із цим напрямом освітньої діяльності, яку надає система післядипломної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берека В. С. Безперервна освіта керівника як основа модернізації освітньої галузі / В. С. Берека // Професійне самовдосконалення керівників загальноосвітніх навчальних закладів : зб. наук. пр. ; за заг. ред. В. В. Гуменюк. — Хмельницький : ХОПППО, 2015. — С. 3–7.
2. Берека В. С. Підготовка менеджерів освіти у контексті впровадження інноваційних технологій / В. С. Берека // Вісник науково-методичних досягнень Вінницького гуманітарно-пед. коледжу. — 2013. — № 2. — С. 7–12.
3. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. — Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2004. — 384 с.
4. Гуменюк В. В. Інноваційні зміни організації післядипломної освіти керівників загальноосвітніх навчальних закладів у регіональному просторі / В. В. Гуменюк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми : СумДПУ, 2014. — № 1(35). — С. 433–443.
5. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>. — Дата звернення: 25.02.2018. — Назва з екрана.
6. Музика О. Л. Як розвивати обдарованість і чи можна її втратити? / О. Л. Музика // Обдарована дитина. — 2006. — № 3. — С. 11–16.
7. Олійник В. Післядипломна педагогічна освіта в Україні в контексті світового розвитку / В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. — 2002. — № 2.
8. Ушатикова И. И. Подготовка будущих учителей к работе с одаренными школьниками : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01 [Электронный ресурс] / И. И. Ушатикова. — М., 2006. — 20 с. — Режим доступа : <http://www.referun.com/n/podgotovka-buduschih-uchiteley-k-rabote-s-odarennymi-shkolnikami#ixzz4YNY8qH9u>. — Дата обращения: 25.12.2017. — Название с экрана.
9. Шемуда М. Г. Професійна підготовка вчителя до роботи з обдарованими дітьми [Електронний ресурс] / М. Г. Шемуда. — Київ, 2009. — Режим доступу : www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/PPMB/texts/2009-04/09smnwg.pdf. — Дата звернення: 25.12.2017. — Назва з екрана.